

SPF-resa till Växjö och Utvandarbygden 2023 04 14

Vilken intressant och lyckad resa vi fick vara med på. Stort Tack till resekommittén, Lundbergs buss och guiden Ulf Nilsson, påläst, trevlig och fängslande.

Växjö

Rundturen i Växjö tog oss från den engelske missionsbiskopen Sankt Sigfrid, som på 1000-talet döpte de första hedningarna här, till det nutida studentikosa Teleborg med Linnéuniversitetet. Nu står Sigfrid staty i rondellen på vägen mot biskopsgården Östrabo från 1790-talet, ett stort gult hus fortfarande bostad för biskopen, som nu heter Fredrik Modéus. På tomten står ett litet rött hus, som kallas Tegnér's privé alltså utedass. Det var Esaias Tegnér som var biskop här på 1800-talet. Biskopsgården är synlig från kyrkan och framför breder Ekobacken ut sig med ekologisk odling och fruktträd från förr.

Rundturen gick vidare och vi passerade fängelset, från början endast för kvinnor, nu exklusiva bostadsrätter, Stadsbiblioteket, Oxtorget, via Storgatan, den urgamla genomfartsleden mot Lagastigen, Elin Wägner-skolan, Arenastaden med flera arenor för ett 20-tal idrotter, till Kungliga Kronobergs regemente I 11 som var infanteri från början av 1900-talet tills det lades ned på 1990-talet. Plåtstatyn *Man till häst* med en budkavle i handen anknäcker till Wilhelm Moberg och romanen *Rid i natt*. När Moberg var soldat här tog han ta det lugnt i arretsen där han kunde skriva. På Tegnérkyrkogården står ett litet kapell där Christina Nilsson är begravd. Centralt byggs det nytt stort kommunhus och stationsbyggnad men framför står en Björnstaty och påminner kommunpolitikerna om att hålla sig inom ramarna.

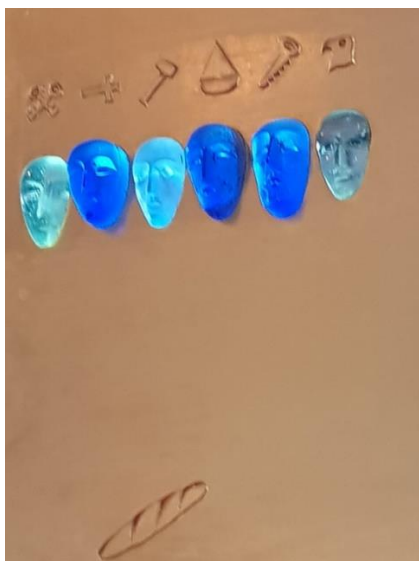

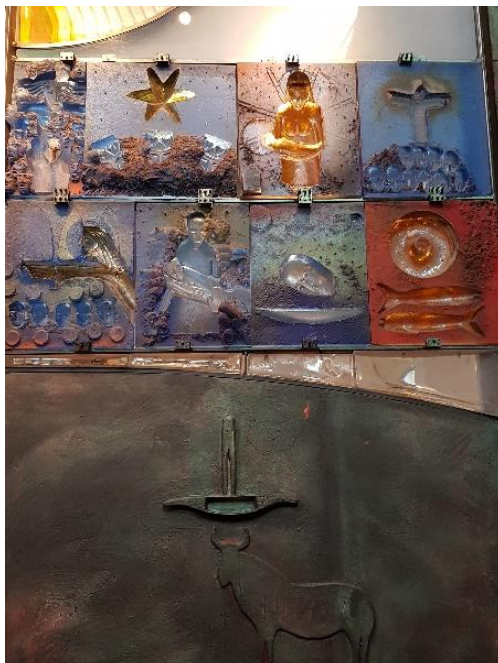
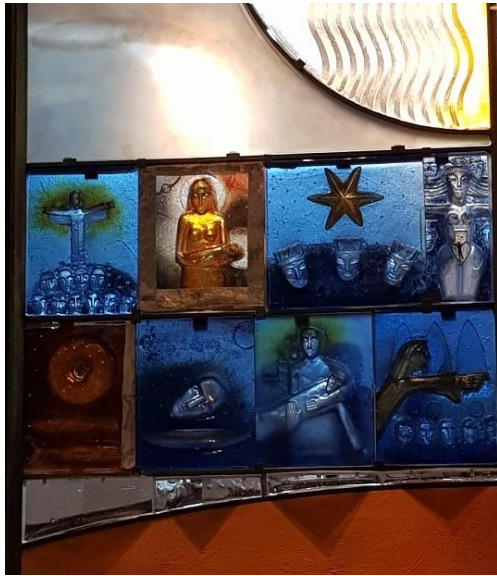
Tillbaka vid Växjö domkyrka stannar vi vid en runsten från 1000-talet. Den var inmurad i väggen men togs ut 1960 och placerades utanför kyrkan. Troligen har den samband med den medeltida träkyrka, Den helige Sigfrids kyrka, som låg här där viktiga vägar möttes. På stenen står: *Tyke Viking reste stenen Gud hjälpe hans själ*. Domkyrkan är en modern kyrka i gammalt skal från 1100-talet, som

byggdes i sten omkring den gamla träkyrkan då Växjö stift bildades. Den har brunnit och byggts om flera gånger, och byggts ut på längden och höjden. 1740 slog blixten ner och vid mitten av 1800-talet tyckte Esaias Tegnér att den var "gamal, ful och förfallen" så då blev den ombyggd som en skånsk trappkyrka. På 1950-talet återskapas den gamla kyrkan.

I början av 2000-talet sattes altarskåpet, som utformats av glaskonstnären Bertil Vallien, upp. Det består av en mittedel och två rörliga dörrar, enda gången de är stängda är på långfredagen, och här finns många symboler sandgjutna i färgat glas. Glaset är behandlat med bivax. Det tog 10 år att utföra, kostade 10 miljoner, är 5 meter högt och väger 5 ton. Korset med Jesus syns i mitten, glasblocken visar scener ur Gamla och Nya testamentet, överst svävar den uppståndne Jesus och på dörrarna finns ansiktena av de tolv apostlarna med sina kännetecken. Det är mycket vackert! På baksidan syns undersidan av gjutformarna för glaset.

Livets källa, en dop-plats i glas och sten, är utformad av Göran Wärff. Över glaset strömmar paradysfloderna och på stenarna ses Johannes döparen och Sankt Sigfrid med brorsönerna Unaman, Sunaman och Vinamans huvuden i ett fat. Dopskålen i blått glas har formen av en ark.

Livets och kunskapens träd är en ljusbärare i smide och 300 glasbitar, skapad av Erik Höglund på Boda glasbruk. Den är en symbol för skapelsen och visar människans val mellan gott och ont. Inne i trädet syns Eva och Maria, Adam och Jesus, ormen och duvan, äpplet och druvklasen, de svarta och vita som motsatser till varandra.

Vi tittade också på domkyrkocentrum där utgrävningar visar att det legat en stormannagård redan på 1000-talet. På 1600-talet byggdes en skolbyggnad, idag kallad *Karolinerhuset*. År 1715 kom en ung pojke för att läsa på skolan. Carl Linneus gick 12 år i skolan, han var redan då intresserad av växter och retades av de andra pojkarna som kallade honom Lille Botanius. Carl von Linné upprättade *Systema nature* för att namnge alla växter.

Vi kör mot lunchen på *Teleborgs slott* och åker utmed *Vägsjön*, "sjön där vägarna möts", och kommer till Teleborgsområdet. Marken här ägdes av Greve Fredrik Ulf Bonde. Fredrik Bonde byggde Teleborg som morgongåva till sin hustru Anna Koskull. "Ja, vad gör inte en Bonde för sin Koskull" blev bevingat efter honom.

Lite finns kvar från förr såsom grindstugan med sina stenstolpar, Grevens ridstall, pumphuset, några inägor men framför allt Teleborg, romantiskt, slottsliknande, 122 år gammalt, byggt i huggen granit, trä och smide.

Brorsonen Christer Bonde ärvde slottet 1931 men ville inte bo kvar.

På 70-talet växte Växjö kommun och behövde mark att bygga bostäder, kontor, universitet på. Bonde ville sälja marken och begärde 2 kr för slottet "Köper ni inte slottet så blir det inget köp". Så det blev ett bra köp, 600 ha för 2 miljoner och fortfarande byggs det här. Linnéuniversitetet har 27 000 studenter i Växjö med bland annat polisutbildning.

Utvandrarbygden och Vilhelm Moberg

Efter en god lunch var det skönt att åka buss en stund österut. Under färden berättade Ulf att det, när Vilhelm Moberg växte upp, fanns ca 100 små järnbruk i trakten, till exempel Åryd och Huseby, och 40 glasbruk. Här fanns mycket skog vilket bruken var beroende av.

I Lessebo lämnade vi väg 25 och var snart framme i Ljuder. Härifrån var utvandringen stor liksom i andra delar av Sverige. Från 1850 och nästan hundra år framåt utvandrade 1,5 miljoner människor till Amerika. Det var framför allt tre skäl till att utvandra, drömmen om ett bättre liv, den religiösa ofriheten och den politiska ofriheten. Folket plågades av fattigdom, missväxt, nödår, svält och en ökad befolkning som ledde till ett överskott på arbetskraft.

Ljuders kyrka

1 100 sockenbor utvandrade från Ljuder "Det råder rena Amerikafeber", sa kyrkoherden. På kyrkogården visar Ulf tre gravstenar, som minner om dessa.

På Edvard Johnssons gravsten står det: *Sonen Karl i U.S.A. reste vården 1946.*

Albert hade planerat att komma tillbaka, skulle bara tjäna tillräckligt med pengar för att köpa ett hem i Sverige. På hans sten står det: *Svenskamerikanen Albert Lindblom, Åkerby.*

Ernst Johansson kom i 70-årsåldern tillbaka efter 60 år i Amerika, Ernst ville hem för att dö men frågade sig Var är hemma? På gravstenen står det: *Ernst O'Johnson *1878 †1953 Tjugosjö – Portland.*

Intill kyrkan ligger den gamla sockenstugan och Ålastugan kallad så för att de 11 personer som bodde där fick åla sig in. Kyrkstallarna, den imponerande långa raden, finns också kvar.

Kyrkan är en stor och ljus Tegnérklada med ljuskronor från 1700-talet. Målningarna i fönsternischerna och runt dörrarna till sakristian är gjorda med illusionsmåleri, Trompe l'œil ("som bedrar ögat") för att försöka göra det omöjligt för ögat att skilja mellan ett målat och ett verkligt föremål eller rum.

Vilhelm Moberg skrev *Romanen om utvandarna* 1949–1959 och i handlingen om utvandarna från Duvemåla har Ljuders kyrka fått en viktig roll. Inom väckelserörelsen blev den egna tron det viktiga och man protesterade mot Svenska kyrkan

och prästerskapets överhet, i stället skulle religiösa sammankomster ledas av lekmän. Under lång tid var detta olagligt. Detta var orsaken till att Kristinas morbror Danjel utvandrade med sin familj. Karl-Oskar hade också en dispyt med prästen när han nekades flyttintyg.

Vi kommer fram till *Åkerby vägskäl* där det finns en sten som minner om de som utvandrat. Just detta vägskäl var en samlingsplats för människorna som reste med häst och vagn. Här intill låg också *Rogdala glashytta* där Vilhelm Moberg arbetade som elvaåring. Vid *Moshult by* kör vi en bit längs med "*Utvandrarjärnvägen*", numera susar tågen förbi på sträckan Alvesta-Växjö-Kalmar-Karlskrona.

I *Moshultamåla* hittar vi Vilhelm *Mobergs skola*, huset låg i skogen i *Påvelsmåla*, men stängdes 1930 för det var i dåligt skick och flyttades hit på 60-talet. Här gick han i skola från 1906 till 1912 men bara på halvtid som var vanligt då. Lärarinnan Maja Johansson hade 40 barn i olika åldrar men det var ändå hon som förstod att Vilhelm hade läshuvud och hon lånade honom sina böcker. I romanen *Sänkt sedebetyg* berättas om skolhuset i skogen med två lärare, en hård fröken Kamp och en mild fröken Hjärtkvist. Den milda har fröken Maja som förebild.

Intill ligger gården med boningshus och undantagsstuga, dit familjen flyttade 1907. Detta var mor Idas barndomshem och i undantagsstugan bodde mormor Johanna. Alla Idas syskon hade utvandrat men kunde skicka hem pengar till köpet av gården. Vilhelm Mobergs syster tog senare över den.

Karl Vilhelm Artur Moberg föddes den 20 augusti 1898 i ett soldattorp i *Moshultamåla*, *Algutsboda socken*. Där tillbringade han sina första nio levnadsår. Fadern Karl Gottfrid var indelt soldat och modern hette Ida Charlotta Aronsdotter. Fotona på föräldrarna hänger i skolhuset.

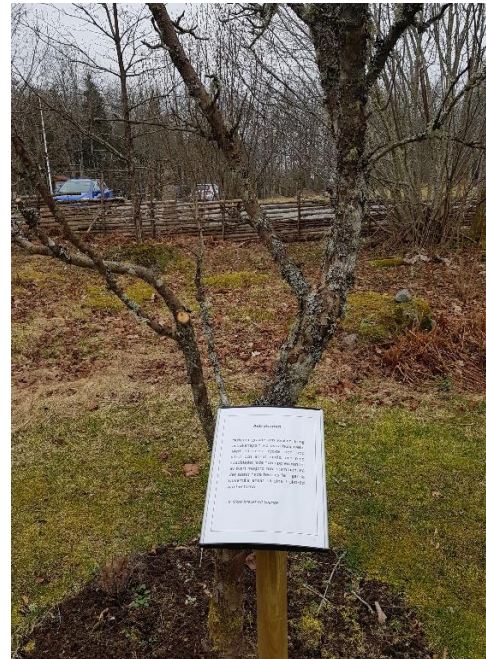

Soldattorpet finns inte kvar längre, men på platsen är rest en minnessten, *Mobergsstenen*. Vi stannar till när vi passerar den mest litterära bäcken i litteraturen, *Bjurbäcken*. I *Utvandrarna* och i *Din stund på jorden* finns bäcken med och i verkligheten var det här Vilhelm och hans vänner samlades och bytte serietidningar. *Berättelser ur min levnad* är en annan bok om hans uppväxt.

Läshungern

Redan som barn i soldathemmet drömde Vilhelm om att bli författare. Mor Ida hade fått tidningar som hon tapetserade kökskvisten med och då kunde Vilhelm stå uppe på en stol och läsa följetongen *Den hemlighetsfulla ön* av Jules Verne. Han lånade böcker i NTO-logen och beställde hem vandringsbibliotek till bygden, men skrev en falsk lånejournal med namn på gamla gummor, som inte kunde läsa eller med namn från kyrkogården. Han utbildade sig till och arbetade som journalist på flera tidningar och vid 29 års ålder var han färdig författare. Hans debutroman *Raskens* gavs ut 1927. Vilhelm Moberg ville berätta om verkligheten bakom romanpersonerna, skriva om deras liv på deras språk och berätta om vanliga enkla människor på landsbygden, ville skriva så som han hade hört och upplevt, hur det var och därför blev han också kritiserad. På 1950-talet blev det en proteststorm mot språket i *Utvandrarna* och Ulrikas anklagelser och uttryck och man ville stoppa böckerna. Men Vilhelm Moberg hävdade att för författare finns inga fula ord. Han engagerade sig i samhällsdebatten och reagerade skarpt på orättvisor som enskilda människor utsattes för.

I verklighetens *Duvemåla* bodde Vilhelm Mobergs mormor Johanna, som betydde mycket för honom. Huset finns inte kvar, bara en stenmur visar platsen mittemot *Runnqvistska gården*. Utanför står en staty föreställande Kristina och inne i trädgården växer det ett astrakanträd.

Vilhelm Moberg ville skriva folkets historia och hade ambitionen att skriva flera delar men det bara två böcker i *Min svenska historia*. Han hade skadat sig och hade värk dessutom var det ett stort arbete att forska i historien och han kände en mental oförmåga "*Snart tyar jag inte mer*". 1973 drunknade Vilhelm Moberg i Väddö där han bodde. Hemma hade han lämnat ett brev till sin hustru där det stod "*Ett sista dopp*".

Antecknat av Maria Lagerwall